

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Referanse til artikkelen: Veronika Paulsen, Anne Riise & Berit Berg (2020). Enslige mindreåriges vei inn i voksenlivet – behov for anerkjennende praksis. *Fontene forskning*, 13(2), 31-43.

NØKKELOD: ENSLIGE MINDREÅRIGE, ANERKJENNELSE, BARNEVERN, OVERGANG, ETTERVERN, SOSIAL STØTTE

Veronika Paulsen
Forskningsleder,
NTNU Samfunns-
forskning
veronika.paulsen@
samforsk.no

Anne Riise
Stipendiat, UiT
Norges arktiske
universitet
anne.riise@uit.no

Berit Berg
Professor, NTNU
Samfunnsforskning
berit.berg@ntnu.no

Enslige mindreåriges vei inn i voksenlivet – behov for anerkjennende praksis

Temaet for denne artikkelen er enslige mindreåriges overgang til voksenlivet. Artikkelen bygger på kvalitative intervjuer med 39 enslige mindreåriges. Funnene diskuteres med utgangspunkt i Honneths anerkjennelsesteori (1995) og viser at enslige mindreåriges opplever utfordringer knyttet til emosjonell, rettslig og sosial anerkjennelse. Fravær av nære omsorgspersoner utfordrer den emosjonelle anerkjennelsen. Den rettslige anerkjennelsen utfordres av brå overgang til voksenlivet og begrenset kunnskap om egne rettigheter og muligheter i et nytt land, og den sosiale anerkjennelsen utfordres av strukturelle rammer. Denne mangelen på anerkjennelse, både på individ- og gruppenivå, kan utfordre mulighetene for inkludering på viktige arenaer i samfunnet og vanskeliggjøre integreringen.

Denne artikkelen utforsker enslige mindreårige flyktningers overgang fra ungdomstid til voksenliv, i et anerkjennelsesperspektiv. Artikkelen bygger på intervjuer med 39 enslige mindreårige som hadde fått innvilget opphold. Barnevernskonteksten er relevant fordi de fleste enslige mindreårige får oppfølging fra barnevernet når de bosettes, og mange får ettervern i overgangen til og inn i voksenlivet (Paulsen et al., 2020). I artikkelen velger vi å bruke betegnelsen 'enslige mindreårige' også når ungdommene har passert 18 år. Betegnelsen viser til ungdom som kom til Norge som enslige mindreårige.

Organisering av tjenestetilbudet til enslige mindreårige varierer fra kommune til kommune (Lidén, Aasen, Seeberg & Staver, 2020; Svendsen, Berg, Paulsen, Garvik & Valenta, 2018), men de aller fleste bosetter enslige mindreårige etter barnevernloven (Garvik, Paulsen & Berg, 2016). Hvilken instans som er ansvarlig for bosettingen gir konsekvenser for hvilken oppfølging enslige mindreårige får. Blant annet innebærer bosetting med hjemmel i barnevernloven at enslige mindreårige kan få ettervern i barnevernet, noe som ofte innebærer mer og tettere oppfølging enn den de får gjennom oppfølging fra andre tjenester (Garvik et al. 2016; Lidén et al., 2020). Samtidig omfatter tjenestetilbudet en rekke ulike kommunale tjenester – ikke bare bo- og omsorgstilbud. Forskning på feltet understreker betydningen av helhetlig oppfølging (Garvik et al., 2016; Svendsen & Berg, 2017; Thorshaug & Svendsen, 2014), og tett oppfølging i overgangen til voksenlivet (Paulsen et al., 2020).

Overgangen til voksenlivet er et viktig område i arbeidet med enslige mindreårige. De fleste enslige mindreårige som kommer til Norge, er 15–16 år når de bosettes, noe som betyr at overgangen til voksenlivet kommer relativt raskt etter bosetting. Dette fører til at enslige mindreårige på kort tid skal lære norsk, bli kjent med det norske samfunnet, etablere seg i skole og/eller arbeidsliv, finne bolig og forberede seg på å ta valg som angår fremtiden. De skal lære

et nytt språk og forholde seg til et ukjent samfunn, parallelt med forventningen om å bli selvstendige (Söderqvist, 2017). Overgangen til voksenlivet innebærer også endret rettslig status, fra enslig mindreårig til voksen, noe som for de fleste fører til annen (og ofte mindre) oppfølging. Altså vil enslige mindreårige være nødt til å håndtere mange store livsomveltninger samtidig når de skal møte voksenlivet (Söderqvist, Bülow & Sjöblom, 2015). Både i Norge og internasjonalt er det likevel forsket lite på enslige mindreåriges vei inn i voksenlivet (Marion & Paulsen, 2019).

De ansattes rolle overfor enslige mindreårige i overgangen til voksenlivet kan knyttes til «barnevernets forlengede foreldreskap», og viser barnevernets rolle som omsorgsgiver og leverandør av velferdstjenester (Tysnes & Kiik, 2015). I denne rollen må også ansatte prøve å finne en balanse mellom å yte tilstrekkelig og riktig hjelp, samtidig som hjelpen skal bidra til at ungdommen på sikt skal klare seg uten hjelp fra det offentlige. Selv om enslige mindreårige flyktninger er både ressurssterke og selvstendige, har de behov for voksenstøtte, omsorg og bearbeiding av traumatiske opplevelser. Denne dobbeltheten understreker at det ikke er noen motsetning mellom å være selvstendig og å ha behov for støtte – både praktisk, økonomisk og emosjonelt. Den samtidige oppmerksomheten på selvstendighet og støtte kan beskrives som et *interdependence-perspektiv* (Paulsen, 2017), og utfordrer den tradisjonelle oppfatningen av selvstendighet. Interdependence tar hensyn til at ingen klarer seg helt selv, og at støtte fra nettverk og nære relasjoner er nødvendig for de fleste (Paulsen & Berg, 2016; Storø, 2018).

I denne artikkelen vil vi sette søkelys på enslige mindreåriges overgang til voksenlivet ut fra problemstillingen: Hvordan opplever enslige mindreårige overgangen til voksenlivet, og hvordan kan deres behov og utfordringer forstås i lys av anerkjennelsesteori? Med utgangspunkt i Honneths anerkjennelsesteori (1995) diskuterer vi på hvilken måte anerkjennelse eller manglende anerkjennelse kan påvirke enslige mindreåriges mulighet til integrering og deltagelse.

FORSKNING PÅ OVERGANG TIL VOKSENLIVET FOR ENSLIGE MINDREÅRIGE

Støttende sosiale nettverk er avgjørende for ungdom i overgangen til voksenlivet (Barry, 2010), og mangel på slik støtte gjør overgangen ekstra utfordrende (Marion, Paulsen & Goyette, 2017). Mange enslige mindreårige har begrenset tilgang på sosial støtte og har utfordringer med å opparbeide støttende nettverk (Eriksson, Wimelius & Ghazinour, 2018; Paulsen et al., 2020). De kan også føle på ensomhet og utrygghet i overgangen til voksenlivet (Lidén et al., 2020; Svendsen et al., 2018). Enslige mindreårige som er uten nære voksenrelasjoner i Norge vil være ekstra sårbare (Oppedal, Seglem & Jensen, 2009). For dem blir offentlige relasjoner og støttende vengerelasjoner ekstra viktig. Botiltak og skole kan spille en viktig rolle for integrering og nettverksbygging (Pastoor, 2017; Svendsen & Berg, 2017). Flere studier viser imidlertid at enslige mindreårige synes det er vanskelig å opparbeide seg vennenettverk, – særlig med norske ungdommer (Svendsen et al., 2018).

I forskning om ungdom i barnevernet kommer det fram at mange utfordringer og bekymringer kan bidra til å vanskeliggjøre og skygge for fremtidsfokus og målrettet arbeid med arbeid og utdanning i hverdagen (Paulsen, 2018). Sannsynligvis gjelder dette også for enslige mindreårige. De kan bære på bekymringer og tanker knyttet til både fortid, nåtid og framtid, og mange har opplevd traumer og strever med seinvirkninger (Berg & Tronstad, 2015). Noen kan også oppleve et stort press for å lykkes. Presset kan komme utenfra, i form av krav og forventninger fra familie eller storsamfunnet, men det kan også handle om deres egne forventninger. Noen kan oppleve press fra familie til å søke familiegjenforening (Paulsen et al., 2020), og bekymring for familien i utlandet kan være en belastning for enslige mindreårige (Oppedal et al., 2009; Thommessen, Corcoran & Todd, 2015). I tillegg har mange et usikkert oppholdsgrunnlag i Norge. Tanker omkring fullføring av skolegang og utdanning og valg og beslutninger de står overfor, kan skape stress og bekymringer for framtida, noe som er psykisk belastende

og gjør det vanskelig å konsentrere seg og legge planer for framtida.

ANERKJENNELSESTEORI SOM FORSTÅELSESRAMME

Intervjuene med de enslige mindreårige viser hvordan spørsmål knyttet til anerkjennelse er et sentralt punkt. Honneth (1995) mener alle mennesker kjemper for anerkjennelse i ulike sosiale fellesskap – enten det skjer i det private eller ute i samfunnet. Han bruker begrepet *anerkjennessfærer* og deler dem inn i tre; den private sfære, den rettslige sfære og den solidariske sfære. Utgangspunktet for Honneths anerkjennelsesteori er *intersubjektivitet*, som innebærer at menneskers identitet skapes og utvikles i relasjon til andre.

Sammenhengen mellom sosial støtte og anerkjennelsesteori er spesielt relevant for enslige mindreårige fordi begrenset sosial støtte kan utfordre muligheten til anerkjennelse innenfor flere av anerkjennessfærene, og sosiale relasjoner er en forutsetning for gjensidighet. Teorien tydeliggjør sammenhengen mellom individet og samfunnsstrukturene som individet er en del av. Enslige mindreårige møter overgangen til voksenlivet som en del av et «system», noe som gjør at det er andre rammer for overgangen enn når ungdommer møter denne overgangen som en del av en familie.

Ifølge Honneth (1995) hviler grunnlaget for selvrealisering og reelt medborgerskap på tre former for anerkjennelse i hverdagslige relasjoner: *kjærlighet, rettigheter og solidaritet*. *Kjærlighet* (love) beskrives som det første steget i utviklingen av gjensidig anerkjennelse, og flere har påpekt at behovet for emosjonell anerkjennelse også er avgjørende for ungdommer i overgangen til voksenlivet (Paulsen & Thomas, 2018; Warming, 2014). Honneth knytter *kjærlighet* først og fremst til den private sfæren og primære relasjoner hvor det er sterke emosjonelle forbindelser mellom en liten gruppe mennesker. Enslige mindreårige er i en situasjon der de opplever mindre oppfølging og kontakt med omsorgspersoner og nære primære relasjoner. Mange har også mistet kontak-

ten med foreldre, søsken og andre nære familiemedlemmer. Honneth (1995) framhever at nære relasjoner også kan være vennsrelasjoner og relasjoner mellom kjærester. Den første tiden i Norge vil mange av de viktige relasjonene være personer som enslige mindreårige møter i eller i forbindelse med det offentlige hjelpeapparatet. Vi utvider derfor forståelsen av «love» til å omhandle også emosjonell anerkjennelse fra offentlig ansatte omsorgspersoner. Det er sannsynlig at disse relasjonene i liten grad baseres på gjensidig avhengighet, og at relasjonene og brudd i disse relasjonene i stor grad påvirkes av omliggende strukturer. Samtidig er disse relasjonene viktige fordi de bidrar til å utvikle selvtilit, som Honneth mener er grunnlaget for de andre formene for anerkjennelse.

Den andre formen for anerkjennelse er *rettslig anerkjennelse*, som Honneth mener legger grunnlaget for selvrespekt. Han beskriver at rettslig anerkjennelse innebærer å respektere hverandre som rettighetsinnehavere. For enslige mindreåriges situasjon vil dette blant annet være nært knyttet til retten til å få omsorg og oppfølging i overgangen til voksenlivet *på lik linje med andre ungdommer*, og mulighet til autonomi og medbestemmelse i eget liv. Slik Honneth beskriver den rettslige anerkjennelsen, handler den samtidig om mer enn de formelle og lovfestede rettighetene. Den omfatter også *realiseringen* av rettigheter og aktiv støtte til å benytte seg av dem (Warming, 2014, s. 4). Sirriyeh og Ní Raghallaigh (2018) beskriver at dette vil kreve at noen er bevisst de unges rettigheter, gir dem informasjon og støtter dem i realiseringen av rettigheter. Denne støtten innebærer at noen står på for enslige mindreårige og hjelper dem.

Solidaritet er den tredje formen for anerkjennelse (Honneth, 1995) og handler om sosial anerkjennelse gjennom forming av sosiale verdier og normer hos den enkelte, og som også bidrar til å skape en følelse av tilhørighet til et samfunn. Warming (2014) bruker begrepet «sosial anerkjennelse», som handler om at ungdom skal gis mulighet til å relatere seg positivt til sine egenskaper, evner og prestasjoner. Parallelt med at enslige mindreårige opplever overgan-

gen til voksenlivet, har de ofte hatt kort tid til å etablere seg i Norge og knytte kontakter i lokalmiljøet. Dette kan utfordre ungdommenes opplevelse av tilhørighet til det samfunnet de er blitt en del av. Sosial anerkjennelse er basert på individets behov for å ha en *egenverdi* som skiller oss fra andre, altså en sosial selvaktelse som tillater den enkelte å relatere seg positivt til sine spesifikke egenskaper, evner og prestasjoner. Opplevelsen av egenverdi og sosial selvaktelse skjer gjennom relasjonen til andre i samfunnet, hvor individets deltakelse og positive engasjement i et fellesskap blir verdsatt. For enslige mindreårige vil derfor sosial anerkjennelse handle om hvordan de er i stand til å delta og bidra i samfunnet. Honneth legger avgjørende vekt på sosial anerkjennelse og mener den i en viss forstand kan forstås som det ultimate målet for individets kamp for anerkjennelse (Kermit, 2010).

Ifølge Honneth (1995) må vi som individer i inter-subjektive relasjoner motta anerkjennelse i de ulike sfærene for å kunne utvikle identitet og positiv selvforståelse. Gjennom dette mener Honneth at alle kjemper for *tilhørighet* og inkludering i ulike sosiale fellesskap og i samfunnet. Samtidig er hver anerkjennelsesform en forutsetning for den andre, og de forskjellige anerkjennelsesformene er også en forutsetning for et fullt ut integrert samfunn, altså et samfunn hvor alle er inkludert som aktive medborgere (Thomas, 2012). I denne artikkelen legger vi til grunn at anerkjennelse er fundamentalt for individets mulighet til å realisere seg selv og for å bli en integrert del av samfunnet (Paulsen & Thomas, 2018; Warming, 2014). Dette blir dermed også essensielt for enslige mindreåriges mulighet for inkludering i samfunnet.

Videre beskriver Honneth anerkjennelsens motsats, som er tilbakeholdt anerkjennelse eller krenkelse. Når vi her belyser hvordan overgangen kan forstås i lys av anerkjennelsesteori, inkluderer dette også krenkelse eller manglende anerkjennelse. Eksempler på krenkelse innenfor rettighets sfæren kan være at ungdommer ikke får informasjon om rettighetene sine, noe som fører til begrenset mulighet

til å få tilgang til eller kreve sine rettigheter. Det kan også være diskriminering av hele grupper i et juridisk system, hvor rettighetene til gruppen bryter med det som gis som en rettighet til «alle andre». Eksempelvis at enslige mindreårige plasseres etter lovverk som legger andre føringer for oppfølging enn ungdommer som ikke er enslige mindreårige. Krenkelser i den solidariske sfæren kan på individuelt nivå for eksempel være å bli nedvurdert eller ikke anerkjent for de kunnskaper og ferdigheter de innehar, som igjen fører til krenkelse av den enkeltes følelse av tilhørighet. På gruppenivå kan det handle om stigmatisering med bakgrunn i karakteristikker av hele grupper (Paulsen, 2017).

METODISK TILNÆRMING

Det empiriske materialet i denne artikkelen er hentet fra to ulike forskningsprosjekter. Det ene forskningsprosjektet, *Ettervern – en god overgang til voksenlivet?* er en nasjonal kartlegging av ettervern, gjennomført i perioden 2015–2020 (Paulsen et al., 2020). Studien beskriver overgangen til voksenlivet for ungdom i barnevernet, hvor enslige mindreårige med tiltak gjennom barnevernet er en av målgruppene. Fra dette forskningsprosjektet har vi hentet intervjuer med 29 enslige mindreårige i alderen 18–21 år. Det andre prosjektet handler om barnevernets rolle i bosettingen og oppfølgingen av enslige mindreårige, gjennomført i 2014–2015 (Garvik et al., 2016). Prosjektet er en del av forskningsprosjektet *Myter og realiteter. Møter mellom innvandrere og barnevernet* (Berg et al., 2017), som inkluderer barnevernets oppfølging av enslige mindreårige. Fra dette forskningsprosjektet har vi benyttet intervjuer med ti enslige mindreårige i alderen 17–22 år. I begge prosjektene har vi intervjuet flere ungdommer, men vi har gjort et utvalg basert på alder og tiltak.

I begge prosjektene gjennomførte forskerne individuelle intervjuer og gruppeintervjuer med utgangspunkt i temabaserte intervjuguider. Temaer i intervjuene var bosetting, bolig- og fritidstilbud, oppfølging og hjelp ungdommene mottok og/eller savnet, medvirkning og sosialt nettverk og støtte.

Spørsmålene omhandler i hovedsak ungdommenes erfaringer og opplevelser etter at de kom til Norge og etter bosetting, med fokus på barnevernets oppfølging. Intervjuformen ga også rom for at ungdommene selv kunne ta opp temaer de var opptatt av. Mens noen av ungdommene snakket om muligheten for å jobbe og øvelseskjøre, snakket andre om at de savnet familiemedlemmer. På tidspunktene for intervjuene var ungdommene i boligtiltak, ulike oppfølgings- og hjelpetiltak og noen hadde tiltak fra andre offentlige tjenester (herunder Nav, flyktningtjenesten og andre kommunale instanser). Tiltakene var ofte finansiert og organisert mellom flere samarbeidende instanser.

Studiene er godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD), og vi har fulgt forskningsetiske retningslinjer. I begge prosjektene har vi vært opptatt av ungdommenes erfaringer og opplevelser. Ungdommene fikk skriftlig og muntlig informasjon om studien fra ansatte og forskere. Som del av å forberede og trygge de enslige mindreårige i intervjusituasjonen, ble målet med studiene og temaene i intervjuene presentert tidlig. Forskerne presiserte at studiene ikke ville fokusere på ungdommenes bakgrunnshistorier og erfaringer fra krig og flukt, såfremt ungdommene selv ikke tok opp dette. Ungdommene fikk kontaktinformasjon til forskerne for eventuelle spørsmål i etterkant, og hadde anledning til å henvende seg til de ansatte. Det ble brukt tolk i intervjuer der det ble vurdert som nødvendig. Enkelte ungdommer ønsket ikke lydopptak, noe det selv sagt ble tatt hensyn til. Siden de ansatte hadde en sentral rolle i å rekruttere og ivareta de enslige mindreårige før og etter intervjuene, ble det viktig å presisere studiens hensikt og forskernes rolle overfor ungdommene. Det var spesielt viktig å forklare ivaretakelsen av deres konfidensialitet, anonymisering i studien og deres mulighet til å trekke seg. Siden de fleste av informantene er menn, har vi av anonymitetshensyn valgt å benevne alle som «han».

Analyse

I analysene av datamaterialet har vi hentet inspirasjon fra fenomenologisk analyse, som har gitt innsikt

i den enkeltes livsverden og meningsbærende enheter. Målet har vært å beskrive de enslige mindreåriges egne opplevelser av overgangen til voksenlivet, og et sentralt element innenfor fenomenologien er nettopp å forstå fenomener på grunnlag av informanternes perspektiv, og beskrive omverdenen slik den erfares av dem (Kvale & Brinkmann, 2015).

Vi har tidligere analysert disse intervjuene for bruk i rapporter (Berg et al, 2017; Paulsen et al, 2020), og gjennom dette analysearbeidet ble vi oppmerksom på at anerkjennelsesteori kunne være relevant for å belyse den enkeltes opplevelse av overgangen til voksenlivet. Da vi gikk inn i materialet på nytt, hadde vi derfor dette med oss i tankene. Etter å ha lest transkripsjonene på nytt, så vi en tydelig sammenheng mellom det de enslige mindreårige løftet fram som betydningsfulle faktorer i overgangen til voksenlivet og Honneths tre anerkjennelsestyper. De tydeligste temaene var 1) behov for støtte, omsorg og noen som bryr seg, 2) usikkerhet og ønske om mer oppfølging, 3) skole, jobb og tilhørighet. Vi så derfor at anerkjennelsesteori kan være et nyttig teoretisk perspektiv i den videre analysen.

FUNN: ENSLIGE MINDREÅRIGES ERFARINGER – I LYS AV ANERKJENNELSESTEORI

Vi ser klare sammenhenger mellom de enslige mindreåriges erfaringer og Honneths anerkjennelsestyper: *kjærlighet* (her forstått som emosjonell anerkjennelse), *rettigheter* (her forstått som rettslig anerkjennelse) og *solidaritet* (her forstått som sosial anerkjennelse) (Paulsen, 2018). Som vi har vært inne på, er anerkjennelsesteorien i sin opprinnelse utviklet med utgangspunkt i barn som er i en familiekontekst der de kan få betingelsesløs kjærlighet, langvarige relasjoner, støtte til å realisere sine rettigheter og bli anerkjent for sine spesifikke egenskaper. Selv om teorien tar inn krenkelse, er også dette med utgangspunkt i en familiekontekst. Når vi tar anerkjennelsesteorien i bruk i en kontekst hvor den daglige omsorgen ivaretas av andre enn nær familie, synliggjøres interessante forskjeller. I det følgende vil vi vise hvordan ungdommenes behov og utfordringer kan rela-

teres til disse formene for anerkjennelse, og hvordan opplevelsen av anerkjennelse kan påvirkes av relasjoner til ansatte og av strukturer som kan gi mer eller mindre rom for anerkjennende praksis.

Emosjonell anerkjennelse

Intervjuene med de enslige mindreårige viser at ansatte bidrar med viktig emosjonell støtte, og på mange måter er satt til å ivareta roller som vanligvis ligger til foreldrerollen. De aller fleste ungdommene uttrykte behov for nære relasjoner og noen å støtte seg til. De uttrykte også savn av personer de tidligere hadde nær, som foreldre, søsken og venner. Flere av ungdommene i bofellesskap omtalte fellesskapet med ansatte og andre ungdommer som en ny familie, beskrevet slik av en av ungdommene:

Vi har de ansatte her. Jeg synes de er våre foreldre og vår familie, så jeg tenker ikke så mye på familien nå. Før gjorde jeg det veldig mye, hele tida. Men da jeg kom til bokollektivet, ble jeg veldig glad i dem. De er mine foreldre og familie.

De fleste ungdommene ga uttrykk for at rammen i bofellesskapet både innebar omsorg og ivaretagelse og at det ble satt grenser. Rundt halvparten av ungdommene i bofellesskap uttrykte også at ungdommene seg imellom ivaretok og lærte av hverandre. Relasjonene og fellesskapet i bofellesskapet kan imøtekomme ungdommenes behov for trygghet og tilhørighet. De fleste ungdommene ga uttrykk for å ha relasjoner til ansatte der de kunne stille spørsmål, lære og teste ut mening og forståelse.

I bofellesskapene hadde ungdommene tilgang på flere ansatte, mens ungdom bosatt i hybler eller leiligheter utenfor bofellesskap kunne finne støtte hos primærkontakter eller andre støttepersoner i hjelpeapparatet. For ungdommer som bodde alene på hybel, ble kontakten med ansatte i hjelpeapparatet særlig viktig. De aller fleste hadde begrenset sosialt nettverk, følte seg ensomme og savnet venner og mer uformelle sosiale relasjoner. Ungdommene søkte mot egne vennenettverk, fellesskap blant andre enslige mindreårige eller personer fra samme kultur,

eller aktiviteter i regi av hjelpeapparatet. I en situasjon der ungdommene savnet kontakt med tidligere omsorgspersoner, framhevet enkelte relasjonene til voksenpersoner og fellesskap med andre i samme situasjon som ekstra betydningsfull. For de aller fleste av ungdommene representerte ansatte i bofelleskap, voksenpersoner i oppfølgingstiltak, kontaktpersoner eller miljøpersonale viktig emosjonell støtte. Støtten kunne ta ulike former. For noen handlet det om å ha noen som kunne kjøre dem til skolen eller tilby seg å øvelseskjøre med dem for å hjelpe dem med å «ta lappen». For andre betydde det å ha noen som stakk innom, brydde seg og som ga trøst og støtte.

Ungdommene beskrev på ulike måter hvordan de hadde tillit til ansatte. Vissheten om at ansatte hadde taushetsplikt, gjorde ungdommer i stand til å stole på dem. Noen trakk også fram at måten de ansatte viste interesse for dem på bidro til å bygge tillit. Tilliten bygde på at ansatte både kunne tilby praktisk og emosjonell støtte i det daglige og at de kunne veilede dem. Samtidig uttrykte de fleste ungdommene et ønske om mer emosjonell støtte, beskrevet av ungdommen nedenfor:

Jeg skulle ønske at de som besøker meg kunne komme oftere. Det kan bli veldig ensomt her, og det hadde vært fint å ha noen å snakke med. Når de kommer, er det fordi de skal gjøre noe, for eksempel å skifte lypære eller noe. Jeg skulle ønske de hadde bedre tid til å sette seg ned og være her litt.

Sitatet viser at hjelpen, særlig i startfasen og før det var etablert en relasjon, var knyttet til praktisk hjelp, heller enn emosjonell støtte. I flere av intervjuene kommer det fram at det tar tid å etablere tillit og legge et grunnlag for emosjonell støtte.

Alle ungdommene snakket om at det er begrenset hva de kan forvente av profesjonelle hjelpere som er inne en tidsbegrenset periode. Selv om flere av ungdommene hadde opprettet nære relasjoner til ansatte, uttrykte de andre forventninger til de ansatte enn det ungdommer vanligvis har til nære omsorgspersoner. For eksempel forventet de ikke at ansatte skulle

ta kontakt utenfor arbeidstid. Når ansatte likevel tok initiativ til noe «utenfor arbeidet», følte ungdommene seg ofte sett og ekstra ivaretatt. En ungdom sa:

Jeg fikk masse meldinger fra (miljøterapeut) plutselig. (...) Uten at jeg hadde sagt noen ting. Det var omtenkstomt å få slike meldinger. Jeg tenker på hvordan de klarer å (...) tenke på alle ungdommene (...).

Sitatet viser en ungdoms opplevelse av uventet emosjonell støtte fra en ansatt i et tiltak, og illustrerer samtidig at slike relasjoner ikke er betingelsesløse, slik Honneth legger vekt på. Flere av ungdommene uttrykte at de satte pris på ansattes fleksibilitet og mulighet til å møtes mer uformelt, eksempelvis for å spise middag sammen eller kjøre en tur. Ansattes fleksibilitet til å følge opp ungdommene på denne måten, kan imøtekomme ungdommenes behov for at relasjonene etableres på mer hverdagslige arenaer. Relasjonene kan på denne måten kanskje oppleves som mer ekte. Flere ungdommer var bevisste på at ansatte var profesjonelle hjelpere, og at det var begrensninger og rutiner for hva ansatte kunne hjelpe dem med. Begrensningene og rutinene ble særlig tydelige de gangene ungdom beskrev å ha opplevd forskjellsbehandling, at ansatte ikke kunne hjelpe dem på grunn av nye regler, eller når kontaktpersoner hadde sluttet i jobben.

Rettslig anerkjennelse og realisering av rettigheter

Den andre formen for anerkjennelse er rettslig anerkjennelse, og innebærer formelle og lovfestede rettigheter (på lik linje med andre) og muligheter for å realisere disse rettighetene. De fleste av informantene var ikke bevisste på hva de ulike lovgrunnlagene ga av rettigheter og muligheter til oppfølging, noe som også bidro til liten bevissthet om hvordan de kunne påvirke egen situasjon.

Over halvparten av ungdommene uttrykte at de ikke hadde fått informasjon eller veiledning knyttet til overgangen vil voksenlivet, og vi fant at de fleste av ungdommene manglet tilstrekkelig informasjon for å ha forutsetning for å realisere sine rettig-

heter. Ett eksempel er muligheten for ettervern for enslige mindreårige med tiltak gjennom barnevernloven. Selv om loven gir mulighet til ettervern fram til fylte 23 år, ble tiltakene i de fleste kommuner avsluttet (nærmest automatisk) da de fylte 20 år, noe som også har kommet fram i andre studier (Garvik et al., 2016). Over halvparten av ungdommene var ikke blitt informert om muligheten til å søke om ettervernstiltak etter tiltak var avsluttet. Halvparten av ungdommene uttrykte at de gjerne ville hatt oppfølging etter 20 år.

Noen av ungdommene ga uttrykk for at det var urettferdig at hjelpen varierte ut fra hvilket lovverk de ble bosatt etter. De viste til at ungdom bosatt i andre kommuner, uten hjelp fra barnevernet, fikk mindre oppfølging og ble mer overlatt til å klare seg selv. Det samme gjaldt for ungdommer bosatt etter 18 år. De syntes det var vanskelig å forstå at bosetting før og etter 18-årsdagen kunne gi til dels betydelige utslag i hvilken type hjelp ungdommer mottok. De som ble bosatt etter barnevernloven, hadde dessuten muligheter for ettervern, noe som åpnet for tiltak som kunne få betydning for hvordan de klarte seg i framtida. Dette var tiltak som hjelp til skolegang, hjelp i overgangene til jobb og høyere utdanning, praktisk og emosjonell støtte, og tilgang til ulike nettverk.

Det kommer fram at ungdommenes muligheter til å påvirke og si sin mening også opplevdes begrenset på andre områder. Enkelte uttrykte at det ikke nytet å klage på vedtak, andre visste ikke, eller skjønte ikke, hvilken rolle barnevernet og barnevernsansatte hadde. Som oftest ble ungdommene presentert for standardiserte tilbud om tiltak. Flertallet beskrev at de hadde begrenset mulighet til medbestemmelse på viktige livsområder, som valg av bolig/botiltak og hvem de skulle bo sammen med. Sett i sammenheng med manglende informasjon, begrenser dette ungdommenes mulighet til å ta gode og velinformerte valg. Informasjon er en forutsetning for å kjenne rettigheter og muligheter, som en 19-åring uttrykte det:

Vi vet ingenting. Vi vet ikke hva som skal skje, vet ikke hva som er våre rettigheter.

Dette understreker betydningen av støtte til å realisere rettigheter. De fleste ungdommene henvendte seg til sine nærmeste kontaktpersoner når de hadde behov for hjelp, som hjelp for eksempel til å søke økonomisk bistand og å forstå brev fra offentlige instanser som politiet, UDI og Nav. De ansatte som bisto dem, var ofte koordinatorene og kontaktpersoner tilknyttet tiltakene. Dette var ansatte som gjennom sin kunnskap om det norske systemet ble opplevd som portåpnere. De bidro til at ungdommene ble bedre kjent med det norske samfunnet, og de hjalp dem med å orientere seg i og å forstå lov- og regelverk. Gjennom denne typen hjelp kunne ansatte få en sentral rolle ved å gi ungdommene nok, riktig og tilpasset informasjon, som i neste omgang ga ungdommene innsikt i deres rettigheter, tilgang på tjenester og hjelp til å klage på vedtak.

Sosial anerkjennelse og deltakelse

Sosial anerkjennelse er den tredje formen for anerkjennelse, og handler om de sosiale verdiene og normene hos individet som bidrar til å skape følelse av tilhørighet til et samfunn. Sosial anerkjennelse er basert på individets behov for å ha en *egenverdi* som skiller oss fra andre, noe som skapes i relasjon til andre, gjennom deltakelse og positivt engasjement i et fellesskap. Blant ungdommene i vår studie så vi at sosial anerkjennelse kunne skje på flere nivåer og i ulike fellesskap.

Bofellesskapet og andre sosiale tiltak representerte for de aller fleste ungdommene et sted de kunne søke til, samles og komme tilbake til. Som vi har sett, etablerte flere av ungdommene nære relasjoner til ansatte og andre ungdommer i tiltakene. Tiltakene kunne dekke flere behov hos ungdommene, som illustrert i følgende sitat:

De hjelper meg, med lekser eller brev jeg ikke forstår, fra Nav, skole eller politi. Hvis jeg er aleine, kan jeg komme hit. De har spill, jeg kan se på tv eller prate.

De fleste ungdommene som søkte til tiltakene gjorde dette fordi de opplevde samhørighet med andre ungdommer når de var der. Her møtte de ung-

dommer i samme situasjon, de fant fellesskap fordi de ble bosatt på samme tidspunkt, og hadde felles erfaringer som gjorde at de opplevde å forstå hverandre. Noen beskrev også et miljø der de etablerte vennskap og tok vare på hverandre. Disse relasjonene virket fundert på gjensidighet ungdommene imellom og sier noe om hvordan de dro nytte av hverandres kunnskap og læringsprosesser. Selv om de fleste uttrykte at de ønsket seg nettverk bestående av flere jevnaldrende norske ungdommer, var det også noen som bevisst søkte mot nettverk bestående av andre enslige mindreårige. Motivasjonen for dette var blant annet muligheten til å snakke morsmålet og møte ungdom i samme situasjon, som beskrevet av ungdommen nedenfor:

Jeg følte meg alene og hadde lyst til å snakke på mitt eget språk. Så kunne jeg komme hit, jeg hadde lyst til å komme hit for å snakke med ungdommer fra mitt eget land. Det var kanskje de første månedene. Etterpå kom jeg for leksehjelp og den gode maten.

Beskrivelsen kan være uttrykk for ungdommenes behov for å søke mot noe kjent, og et fellesskap med ungdom i lignende situasjoner som dem selv. Et fåtall av ungdommene sa de hentet støtte og hjelp fra personer og miljøer fra samme land og med samme etniske bakgrunn som dem selv. De kom i kontakt med personene i lokalmiljøet gjennom ansatte og andre enslige mindreårige. Ungdommene opplevde tilhørighet til miljøene fordi deres tilstedeværelse og deltakelse ble opplevd som positiv og gjensidig.

Skolen ble trukket fram som en arena for deltakelse og sosial anerkjennelse. De aller fleste ungdommene begynte i introduksjonsklasser eller klasser der de skulle gjennomføre grunnskolen sammen med andre enslige mindreårige eller minoritetselever. Ungdommene fortalte at klassemiljøet ofte besto av voksne og ungdommer på ulike nivåer, i ulik livssituasjon og ulik alder. Målet med slik organisering er at alle enslige mindreårige skal gjennomføre grunnskolen før de tar valget om videre skole og utdanning. Dette utfordrer den sosiale anerkjennelsen fordi skoletilbudet ikke integreres i skoletilbud sammen med

jevnaldrende ungdom. En tredjedel av ungdommene uttrykte ønske om å gå på skole sammen med jevnaldrende. I tillegg til å lære norsk, mente disse ungdommene at å gå på skole sammen med jevnaldrende ville bidra til å etablere vennskap, lære norsk kultur og til å skaffe seg større sosiale nettverk. Ungdommene uttrykte behov for å delta på sine premisser, lære mer, og for å bli en del av et fellesskap og føle tilhørighet til et miljø med jevnaldrende. Segregert grunnskoletilbud, som i utgangspunktet skal være et integrerende tilbud, er et eksempel på praksis som bidrar til å begrense muligheten for sosial anerkjennelse, fordi muligheten for deltakelse begrenses.

De fleste ungdommene jobbet ved siden av skolen eller sa de ønsket å jobbe. Utfordringene med å jobbe eller finne egnet arbeid ble tematisert av rundt halvparten av ungdommene. Det kunne handle om manglende nettverk eller referanser fra tidligere arbeidsforhold. Noen opplevde skepsis fra ansatte mot å jobbe ved siden av skolen. Likevel hadde rundt to tredel av ungdommene fått hjelp av ansatte til å skaffe jobb eller praksisplass, enten ved at ansatte brukte sitt nettverk, fant relevante stillinger for ungdommene å søke på, eller hjalp dem med å skrive søknader. Ungdommene knyttet ønsket om å jobbe til ekstra inntekt, arbeidserfaring, tilgangen til et jobbfellesskap, muligheten til å skaffe seg et nettverk og at det ga dem noe betydningsfullt å gjøre. Noen få ungdommer tematiserte muligheten til å øvelseskjøre med ansatte for å skaffe seg sertifikatet, med tanke på framtidige jobbmuligheter.

Ungdommenes ønsker om deltakelse på arenaer som skole og jobb viser motivasjon for å ta utdanning og bli økonomiske selvhjulpne, i tillegg viser det til behov for bekreftelse på tilhørighet til samfunnet. Samtidig virker det som bekreftelsen ungdommene søkte handlet om mer. Deres bidrag i skole- og jobbsammenheng skulle gi mening, både for samfunnet og ungdommen selv. En ungdom påpekte at deltidsjobben var viktig, fordi det representerte noe meningsfullt å gjøre på fritida, noe som illustrerer at jobb kan bidra både til deltakelse og innsats i et jobbfellesskap. Andre ungdommer uttrykte at

det var uforståelig hvorfor de som enslige mindreårige ble ekskludert fra skolegang med jevnaldrende. I en større sammenheng kan enslige mindreåriges opplevelse av deltakelse eller ekskludering på arenaer som skole og jobb ha betydning for deres integrering i samfunnet.

DISKUSJON

Enslige mindreårige møter ulike utfordringer i overgangen til voksenlivet. Med begrenset uformelt nettverk og behov for noen som både kan gi omsorg, støtte og veiledning, blir det offentlige nettverket desto viktigere og systemfaktorene blir i større grad styrende enn når overgangen til voksenlivet skjer i en familiekontekst. Dette påvirker muligheten til å oppleve emosjonell, rettslig og solidarisk anerkjennelse, noe som igjen utfordrer ungdommenes mulighet til å bli fullt ut integrert i samfunnet. Muligheten for anerkjennelse påvirkes av både de individuelle møtene mellom de enslige mindreårige og ansatte (relasjonelle forhold) og av systemet som den enslige mindreårige og de ansatte er en del av (systemfaktorer), og av samspillet mellom disse.

Det offentlige nettverkets begrensninger

Funnene i artikkelen tydeliggjør betydningen av støttende relasjoner i overgangen til voksenlivet. Ifølge Warming (2014) vil ungdom som plasseres utenfor hjemmet trenge emosjonell støtte fra «deres nye hjem», spesielt når foreldre er fraværende. I vår studie ser vi at offentlig ansatte både praktisk og emosjonelt blir en viktig del av de enslige mindreåriges ungdommenes sikkerhetsnett. Det vil derfor være av stor betydning hvordan ungdommene blir møtt og anerkjent i disse relasjonene. De fleste beskriver at de i stor grad blir møtt av voksne som viser omsorg og gir emosjonell støtte. Så lenge ungdommene er i tiltak, har de relasjoner til ansatte som kjenner dem og som gir omsorg og oppfølging, for eksempel til en kontaktperson i botiltaket eller til en miljøarbeider som følger dem opp tett. På denne måten kan relasjonen mellom ungdommen og den ansatte til en viss grad gi rom for emosjonell anerkjennelse.

Samtidig kommer det fram at ungdommene er bevisste på at dette er en relasjon som alltid vil være profesjonell og som ikke bygger på den samme gjensidigheten som man finner i «ubetingede relasjoner», eksempelvis i nær familie. Samtidig utfordres muligheten for emosjonell anerkjennelse av midlertidigheten som ligger implisitt i profesjonelle relasjoner og formelt nettverk. Når tiltak og kontakt med de offentlig ansatte avsluttes har ofte de enslige mindreårige få voksne å støtte seg til, noe som kan gi risiko for en mer utfordrende overgang til voksenlivet (Marion et al., 2017). Vi finner eksempler på at ansatte tilrettelegger for å opprettholde kontakten med ungdommene, for eksempel ved å invitere dem på middager, aktiviteter og feiringer, eller til å ta kontakt ved behov. Når ansatte gir slik ekstra oppmerksomhet, føler den enkelte ungdom seg sett og ivare tatt. Samtidig er dette initiativ som blir opp til den enkelte ansatte, noe som fører til både tilfeldig oppfølging og ulikhet fra ungdom til ungdom.

Ulikheter og begrenset informasjon om rettigheter

Vi finner at enslige mindreåriges mulighet for rettslig anerkjennelse blir utfordret av systemer som har en tendens til å se enslige mindreårige som en «gruppe» heller enn individer med ulike behov. Bosetting ut fra ulike lovverk fører til ulik behandling av enslige mindreårige i samme aldersgruppe, og fører til at de får ulik grad av oppfølging. Også standardisering av oppfølgingen og tydelige regler og rutiner for oppfølging bidrar til å begrense ungdommenes handlingsrom, deres frihet til å velge og mulighet til medbestemmelse.

For å bli kjent med egne rettigheter og ha mulighet til å benytte seg av disse, er det avgjørende at ungdommene har en relasjon til personer som anerkjenner deres rettslige status og bistår dem i å finne fram i systemene, noe Sirriyeh og Ní Raghallaigh (2018) beskriver som «advocacy». Det fremkom flere eksempler på at ungdommene ikke fikk mulighet til å realisere sine rettigheter og vi fant i liten grad at ansatte inntok rollen som «advokater». Tilgangen til

informasjon kan begrenses ved at ungdommer mangler mulighet til samtaler som får dem til å reflektere og tenke annerledes (Paulsen, Aune, Melting, Stormyr & Berg, 2017). Dette blir spesielt tydelig når vi ser at mange enslige mindreårige ikke har tilstrekkelig og riktig informasjon om sine rettigheter, eksempelvis knyttet til medvirkning og ettervern. Her ser det ut til at rutiner og standardisering av eksempelvis vedtak og tiltaksplaner blir styrende for praksis, og at dette gjør at ungdommene ikke informeres om det mulighetsrommet som ligger utenfor disse standardene.

Strukturer som utfordrer muligheten for integrering

Vi så at strukturelle rammer begrenser muligheten for sosial anerkjennelse, noe som vil ha betydning for den enkelte ungdoms integreringsprosess. I vårt materiale ble dette spesielt synlig knyttet til skole. Segregerte opplæringstilbud er et eksempel på strukturelle rammer som bidrar til å begrense enslige mindreåriges muligheter til å møte og bli del av en gruppe av jevnaldrende. Vi ser også at standardiserte skoleløsninger kan begrense ungdommenes mulighet til å utnytte sitt fulle potensial, både faglig og sosialt. Ungdommene poengterte at begrenset mulighet til å delta på lik linje med jevnaldrende fikk konsekvenser for hvordan de lærte norsk språk og kultur. Når hverdagen også kan gi lite praktisk språktrening, og læring av språk og fag går sent (Lidén et al., 2020), kan det få konsekvenser for framtida. Disse opplevelsene reflekterer hvordan manglende sosial anerkjennelse både på kortere og lengre sikt kan få betydning for enslige mindreåriges integrering i det norske samfunnet.

Ansatte representerer et barnevern som gjennom både språk (Paulsen et al., 2017) og strukturer kan skape distanse til ungdommene. Samtidig blir det gjennom de ulike formene for anerkjennelse tydelig hvordan ansatte som jobber med enslige mindreårige får en sentral rolle i å støtte ungdommene i overgangen til voksenlivet. Støtten handler om å legge til rette for forberedelse til voksenlivet og overgan-

ger der ungdommene veiledes inn på ulike arenaer i voksenlivet, som arbeidsliv, fullføring av utdanning og etablering av nettverk. Ansattes bidrag i emosjonell og rettslig anerkjennelse av enslige mindreårige får betydning for hvordan enslige mindreårige opplever sosial anerkjennelse og integrering i det samfunnet de er blitt en del av. Dette betyr også at de ansatte får en sentral rolle i å bidra til å hindre utenforskap og marginalisering.

KONKLUSJON

Funnene i artikkelen gir grunn til å peke på behovet for anerkjennende praksis i arbeidet med enslige mindreårige ungdommer, både i individuelle møter mellom enslige mindreårige og ansatte, på systemnivå og hvordan tjenestene utformes. Anerkjennende praksis kan imøtekomme ungdommenes behov for støtte fra personer de har tillit til, og kan hjelpe dem med å etablere relasjoner til personer som vil være viktige for dem i et framtidig nettverk. Bevisst fokus på informasjon om rettigheter og hjelp til å benytte seg av disse, kan styrke ungdommenes rettslige anerkjennelse, og endrede strukturer kan bidra til bedre integrering. Tilsvarende kan manglende anerkjennelse, mangel på emosjonell støtte, segregerte tilbud som gir opplevelse av utenforskap, og begrenset informasjon om rettigheter, vanskeliggjøre overgangen til voksenlivet og integreringsprosessen for enslige mindreårige.

SUMMARY

Unaccompanied minors' transition into adulthood – need for recognition practice

This article focuses on the transition to adulthood for unaccompanied minors, which are analyzed in light of Honneth's (1995) theory on recognition. The article is based on qualitative interviews with 39 unaccompanied minors aged 17–22 years. The findings show that unaccompanied minors experience limited emotional, legal and social recognition in their transition to adulthood. The absence of close caregivers is challenging the emotional recognition. The legal recognition is challenged by sudden adulthood and limited knowledge of own rights and possibilities in a new country, and the social recognition is challenged by the structural framework. This lack of recognition of unaccompanied minors, both on an individual level and as a group, decreases the possibilities of inclusion in important arenas in society and makes the integration more difficult.

Key words: Unaccompanied minors, recognition, child protection, transition, aftercare, social support

REFERANSER

- Barry, Monica** (2010). Youth transitions: From offending to desistance. *Journal of Youth Studies*, 13(1), 121–136.
- Berg, Berit & Tronstad, Kristian** (2015). *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Berg, Berit, Paulsen, Veronika, Midjo, Turid, Haugen, Gry, Garvik, Marianne & Tøssebro, Jan** (2017). *Myter eller realiteter: Innvandereres møter med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Bogen, Hanne & Nadim, Marjan** (2009). *Et flerkulturelt ettervern? Ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernets ettervern*. (Fafo-rapport 2009:5). Oslo: Fafo.
- Eriksson, Malin, Wimelius, Malin, & Ghazinour, Mehdi** (2018). 'I Stand on My Own Two Feet but Need Someone Who Really Cares': Social Networks and Social Capital among Unaccompanied Minors for Becoming Established in Swedish Society. *Journal of Refugee Studies*, 32(3), 372–396.
- Garvik, Marianne, Paulsen, Veronika & Berg, Berit** (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Honneth, Axel** (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Cambridge: The MIT Press.
- Kermit, Patrick** (2010). *Etikk etter cochleaimplantering av døve barn: En undersøkelse med fokus på anerkjennelse, identitet og språk*. (Doktoravhandling) NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend** (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lidén, Hilde, Aasen, Berit, Seeberg, Marie Louise & Staver, Anne Balke** (2020). *Fra bosetting til voksenliv. Den kommunale tjenestekjeden for enslige mindreårige flyktninger*. ISF-rapport 2020:1. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Marion, Élodie & Paulsen, Veronika** (2019). The Transition to Adulthood from Care: A Review of Current Research. I Varda Mann-Feder & Martin Goyette, (Red.). *Leaving care and the Transition to Adulthood – International Contributions to Theory, Research, and Practice*. USA: Oxford University Press.
- Marion, Élodie, Paulsen, Veronika & Goyette, Martin** (2017). Relationships Matter: Understanding the Role and Impact of Social Networks at the Edge of Transition to Adulthood from Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34, 573–582. DOI:10.1007/s10560-017-0494-4.
- Oppedal, Brit, Seglem, Karoline & Jensen, Laila** (2009). *Avhengig og selvstendig: Enslige mindreårige flyktningers stemme i tall og tale* (Rapport 2009:11). Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Pastoor, Lutine** (2017). Reconceptualising refugee education: exploring the diverse learning contexts of unaccompanied young refugees upon resettlement. *Intercultural Education*, 28(2), 143–164.
- Paulsen, Veronika** (2017). *Overgang til voksenlivet for ungdom i barnevernet*. (Doktoravhandling), NTNU, Trondheim.
- Paulsen, Veronika** (2018). Et anerkjennelseperspektiv på oppfølging av ungdom i barnevernet i overgangen til voksenlivet – fra teori til praksis. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(4), 224–237.
- Paulsen, Veronika & Berg, Berit** (2016). Social support and interdependency in transition to adulthood from child welfare services.

- Children and Youth Services Review*, 68, 125–131. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chidyouth.2016.07.006>.
- Paulsen, Veronika & Thomas, Nigel** (2018). The transition to adulthood from care as a struggle for recognition. *Child & family social work*, 23(2), 163–170.
- Paulsen, Veronika, Aune, Jørn, Melting, Jan, Stormyr, Otto & Berg, Berit** (2017). Relasjonen som plattform i møte med ungdom i barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(2), 84–95.
- Paulsen, Veronika, Wendelborg, Christian, Riise, Anne, Berg, Berit, Tøssebro, Jan & Caspersen, Joakim** (2020). *Ettervern – en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av unge med barnevernserfaring*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Sirriyeh, Ala & Ní Raghallaigh, Muireann** (2018). Foster care, recognition and transitions to adulthood for unaccompanied asylum-seeking young people in England and Ireland. *Children and Youth Services Review*, 92, 89–97. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2018.02.039>
- Storø, Jan** (2018). To manage on one's own after leaving care? A discussion of the concepts independence versus interdependence. *Nordic Social Work Research*, 8(1), 104–115.
- Svendsen, Stina & Berg, Berit** (2017). *Enslige mindreårige – på vei mot voksenlivet*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Svendsen, Stina, Berg, Berit, Paulsen, Veronika, Garvik, Marianne & Valenta, Marko** (2018). *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Söderqvist, Åsa** (2017). *The (re) construction of home: Unaccompanied children's and youth's transition out of care*. (Doktoravhandling), Jönköping University, Jönköping.
- Söderqvist, Åsa, Bülow, Pia & Sjöblom, Yvonne** (2015). «In Sweden work is more important than the culture, actually!» The care leaving process for unaccompanied youths from the perspective of social workers. *Transnational Social Review*, 5(3), 241–257.
- Thomas, Nigel** (2012). Love, rights and solidarity: Studying children's participation using Honneth's theory of recognition. *Childhood*, 19(4), 453–466.
- Thommessen, Sara, Corcoran, Paula & Todd, Brenda** (2015). Experiences of Arriving to Sweden as an Unaccompanied Asylum-seeking Minor from Afghanistan: An Interpretative Phenomenological analysis. *Psychology of Violence*, 5(4), 374–383.
- Thorshaug, Kristin & Svendsen, Stina** (2014). *Helhetlig oppfølging: Nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinnelseslandet og deres opplærings situasjon*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Tysnes, Ingunn & Kiik, Riina** (2015). Forlenget barndom og forlenget foreldreskap. *Fontene Forskning* 8(1), 4–16.
- Warming, Hanne** (2014). The life of children in care in Denmark: A struggle over recognition. *Childhood*, 22(2), 248–262.